

Зойл

Примітивна європеїзація

Останніми часами віджила у нас мода на європейськість. Слово „Європа“ вириває знову зпід пера майже кожного критика чи взагалі когонебудь, хто вважає за потрібне заводити балачку на літературні та мистецькі теми. Де не посієш, там виростають „європейські“ претенсії, а хто вже не має безпосередніх амбіцій, бодай докине свої глибокодумні міркування. При цьому йдуть завзяті (очевидно на папері) змагання за монополію. Кожен тільки себе признає європейцем, а других відштовхує від цієї назви руками й ногами. Повстають журнали, що мають відвагу писати про себе, як про перший і єдиний український журнал, що формою і змістом орієнтується на Захід.

Викрити причини цього явища зовсім легко. Література хоч-не-хоч мусить іти рівнобіжно з життям і відбивати його загальні тенденції. Останні події в Росії відкинули непереможною хвилею настрої широких кругів від Москви. Кажучи грубо, сьогодні соціофільство не поплачується й є занадто ризиковною справою. Попадали всякі „Нові Шляхи“ та „Критики“ й залишили по собі на львівському й празькому бруку безробітний гурт бувших співробітників, що втратили ґрунт під ногами й шукають вигідної пристані, де моглиб причалити. З другої сторони трагічна смерть Хвильового пригадала його ідеї й поставила перед очі, на весь ріст основну проблему його життя й творчості, проблему Москви та Європи. Зовнішні обставини самі вирішили питання й спрямували хід думок та почувань. Життя приготувало тло для „європеїзації“, як не можна краще. Нічого дивного, що кинулася на неї, мов на спокусливий жир, передусім безробітна новошляхівщина. Знаходить у ній для себе новий захист й одночасно хоче в цей спосіб затерти свою неславу минувшину. Відомо, новошляхівщина рухлива й підприємлива, хоч цією рухливістю заступає здебільша недостачу талантів і дійсної праці. По дорозі для забезпечення притягає до себе різних „відомих“ авторів, що досі мали небогато спільного з європейством. Трудно, кожен хоче бути модним.

Подивімся на другу сторону медалі, отже як виглядає оця європеїзація в дійсності. Перед нами перше число літературного часопису, що був довго наперед рекламований як український „Les Nouvelles Littéraires“ чи „Die Literarische Welt“. На першій сторінці на передовому місці вірш, а в ньому читаємо:

„Як самота мене гніте
І туга незбагнута!
Все кличе вас сюди, мадам!
Здається, все голосить:
Ваш друг, покинутий і сам,

Гегену в собі носить.
 Дай руку: підемо удвоє
 У затишну оазу мрій,
 Де спеленаємся спокоем
 Дай руку, чарівна Міньон!"

Що спільного має Європа з тою рутенською тугою за „затишною оазою“ і за „спокоем“? Згаданий перший і єдиний український журнал, що орієнтується на Захід починається знову таким віршем:

Вишневий сад при хаті,
 Дубовий перелаз,
 І льви росохаті
 І роси, як алмаз.

Пахуча нічка в маю,
 З під стріхи веться дим...
 Мов тихий сон о раю
 Над пеклом життєвим".

Знову той „сон о раю“ втомленого русина. Що ж то за „орієнтація на Захід“? Недавно появилася збірка віршів, що її частина критики прийняла з захопленням, як обяву нової європейської, чи точніше „паризької“ поезії. Перший вірш збірки дзвенить:

„Ніч. Підняв я коміра пальто,
 Дощ хлюпоче в подертій калюші,
 Каштановий пожовклий листок
 На асфальті припадає: осінь!“

Подані вірші виявляють, як не можна краще дійсне обличчя найновішої „європеїзації“. Здавна відома мелодія, шаблон, наше „рідне“ цідрім-цід-цід, а тільки замість Ганусі чи Марусі „мадам“, замість коломийського болота „асфальт“. Що тут знайдемо? Європейський світогляд? Ані сліду. Ідеї, що хвилюють сучасною Європою? Дарма й шукати. Модерні надбання форми? Навіть цього немає. Під маркою європейської поезії десятий раз відживає лепківська мелянхолія, осінні дзеньки-бреньки пришмінковані кабарежною музою. Наш примітив еднається з примітивом міжнародної вулиці. Старосвітська сопілка, що хоче хихикати під ритм бульварного саксофону. „Бодай ся когут знудив“ помішане з „Саfе-tвоја dлоf, madam“. Гапка з Кобилячої Волі plus Деля Ліпінская.

Поети оті, як звичайно, ідуть по лінії найменшого опору. Висхло джерело новошляхівське, прийшла мода на Європу. Гаразд, але замість учитися цієї Європи, здобувати її пізнання основною й завзятою працею, зблизитися серйозно до неї, — знаходять її там, де найлегше, в каварні. Уся частина збірки Гординського, присвячена європейським мотивам, навіть має заголовок: „Саfе-сгеме“. Приїде Гординський (чи Хмелюк) до Парижа й поза шантаном нічого не побачить і нічого не навчиться! М. і. чи правдиві уперто курсуючі чутки, що той „європейсько-більшовицький поет був стипендіатом митрополита в Парижі? А коли правдиві, то чи справді треба посилати до Парижа поетів, які шукалиби Європи по кафе або чи є це поезія, що — як другий „парижанин“ Хмелюк

шукає Європи „під спідницею дам“?. Це зовсім автентичне. Просимо розгорнути „Нові Шляхи“ (1931, ч. 9, ст. 3), а знайдемо там вірш одного з них:

„Сміх для початку
можна отримати
в брамах
за столиками кафе,
на перехрестях вулиць
та
під спідницею дівок,
дам,
якщо в кого засоби.
Столиця світу.
Паріс!“

Хто хоче купатися в грязюці, хай купається (навіть римовано!). Але на що за власні уподобання винувати дивілізацію Європи? Кожний скрізь знайде, що шукає.

А як уявляє собі Гординський парижан, про це свідчить його недавній вірш у „Критиці“ (1932, ч. 1, ст. 22):

„І підвіши в гору монокль,
зуби шквирять на обеліска
й підтягаються високо,
аж пумпи тріскають.

Потім роблять — хто, де і коли,
апаратами фотографію,
й, оглядаючись, з-під поли,
розкупувають порнографію...“

І цей знайшов, чого шукав!

І такі поеми мають нас учити Європи, а навіть самозванчо хочуть узяти на це монополію. Що вони в тих Парижах бачили поза „brasseries“? Що вони знають? Що вони відчують? Зрозуміймо, що не може бути ніякої європеїзації без засвоєння собі європейського світовідчування, розуміння ідей, що стрясають Європою, культурного надбання століть її історії, без упертої та невпинної праці й зусилля.

Але наша публіка любить примітив. Її тієї тільки пісеньки грай. На тому тлі зрозумілий несподіваний успіх віршів Гординського. З тої причини забувають про все, прощають йому комунофіліство, „Нові Шляхи“, „Альманах лівого мистецтва“ та „Критику“, графаретні вигуки проти „капіталу“, компліменти для Горкого („Барви і лінії“, ст. 38). Забувають такі бойові вірші, які викликають миле для автора видиво:

„А і музики — горі колами,
губіган — на блюзах брудних,
під червоними прапорами
стукіт тисячей ніг!“

А як конференцієг тих поетів, як провідник цієї найновішої рутенської комуністично-кафешантної й москволюбної „європеїзації“ виступає редактор з „Діла“, дописувач „Schwili“ та „Нових Шляхів“, — як протектор безробітної новошляхівщини.

В програмових статтях, що ними вводить нові „європейські“ журнали, проповідує Європу однобічно спрощену, Європу бунтарську й скептичну. Забуває, що на той комплекс ідей та прикмет, який називаємо європейством, склалися довгі століття, різні раси й нації, а тому є він чимсь складним. Побіч Європи скептицизму була ще інша, а саме Європа хрестоносних походів, Петра з Ам'єну, Колюмба, Кортеса, Стенлі, Галілея й Пікара, завойовників землі й неба, Данта, Корнея й Шекспіра, Гете, Вагнера, Рільке й Георг'є, Кіплінга та Лондонських „законів білої людини“. А сучасне західне „бунтарство“ напевно не йде тими „новими“ шляхами, що їх уявляють собі наші спізнені „радикали“.

Коли М. Рудницький пише програмову статтю про Європу, не може обійтися без Достоевського, Тургенєва, Толстого, Чехова, Горького („Ми“, ч. 1, ст. 97). Редакційна стаття наших „Les Nouvelles Littéraires“ теж вичисляє одним поміжом Достоевського, Тургенєва, Толстого, Чехова, Горького й Буніна (бракує ще Зоценка та Еренбурга, а бувби комплет). В цьому тижневику (ч. 1) одночасно статті про Буніна й Тургенєва, а немає навіть згадки про смерть пані де Ноай, Бремона. Гординський у своїй збірці не може собі уявити Італії і Капрі без Горького й зітхає мрійливо до совітськособсяцького святого. Стара драгоманівська сопілка!

Ми („ЛНВ“ та „Вістник“) вже від дванадцятьох літ обстоюємо духову єдність з культурою Заходу, але шукаємо Європи не в кафешантанах, не в Драгоманова, не в Горького і не в Маркса, і — ні в Фойхтвангера, ані в Людвіга-Кона чи Еренбурга.

Кльод Фарер

Душа Японії

Історія Японії могла б бути дуже подібною до історії Китаю. Човни, що ними японці прибули до Японії звичайно не були великі. Їх залага не перевищала кількох десятків родин: тридцять чи сорок вояків з родинами. Один клян не більше. Організація примітивна, анальогічна до китайської. Такі організації дуже сприяють досконаленню одиниці. Але японці, прийшовши до Японії відразу зрозуміли, що для того щоб скінчити з автохтонами Айносами треба згрупувати свої клани у більші племена, а ці останні в одну імперію.

І ця імперія завжди, бодай офіційно, мала одного провідника. Бо надзвичайним є, що від початку Японії аж по сьогоднішній день нею правила одна династія: династія мікадо, законних синів соняшної богині Ама терасно-Огоміками, які за „мон“, тобто герб мають білу хризантему.

Японська імперія відразу стала фєвдальною імперією. Як майже всі фєвдальні держави вона почалась теократією.